

KUNIGAS KRISTUPAS
MARIJA ŠVIRMICKAS –
KNYGNEŠYS, ŠVIETĖJAS,
SIBIRO TREMTINIŲ
SIELOVADININKAS

Valdas KUBILIUS

2014 m. minime kunigo 200-ąsias gimimo metines ir 120-ąsias mirties metines.

- 1814 m. rugsėjo 6 d. gimė didikų šeimoje Varnupų kaime, Daukšių parapijoje, netoli Marijampolės.
- 1824 m. baigė Marijampolės pradžios mokyklą.
- Nuo 1824 m. mokėsi aukštojoje lotynų mokykloje vienuolyne.
- 1831 m. dalyvavo sukilimo prieš carą mūšiuose, du kartus sužeistas.
- 1832 m. įstojo į marijonų vienuolyną.
- 1837 m. išventintas kunigu.
- 1844 m. išrinktas Marijampolės vienuolyno vyresnioju.
- K. M. Švirmickas – pirmasis knygnešys, Sibiro tremtinys, 1846 m. areštuotas už patriotinės literatūros spausdinimo organizavimą ir jos platinimą, įkalintas ir 1852 m. ištremtas į Sibirą, Irkutską.
- 1855 m. po amnestijos kunigas galėjo grįžti į Tėvynę, tačiau savo noru pasiliko Sibire.
- 1855 m. paskirtas nuolatinis Irkutsko klebonu ir Sibiro būrių karo kapelionu.

- 1855 m. prie bažnyčios įkūrė parapiinę biblioteką (joje buvo periodinių leidinių), prieinamą visiems tremtiniam.
- Nuo 1856 m. kaip misionierius pradeda lankyti tolimiausias palei Amūrą išsidėsčiusias tremtinių gyvenvietes didžiausioje pasaulio parapijoje.
- 1856 m. rekonstravo ir padidino senąją Irkutsko medinę bažnyčią.
- 1857 m. prie klebonijos įkūrė našlaičių prieglaudą, įsteigė mokyklą ir pats tapo mokytoju.
- 1879 m. birželio 22–24 d. kilo didysis Irkutsko gaisras; sudegė bažnyčia, klebonija, mokykla ir biblioteka.
- 1884 m. didžiulio autoriteto ir pastangų dėka pastatyta nauja mūrinė neogotikinė bažnyčia (gražiausia to meto Rusijos imperijoje).
- 1887 m., švęsdamas 50-ies metų kunigystės jubiliejų, gavo dovanų iš Popiežiaus Leono XIII – sveikinimą, aukso taurę ir mišiolą aukso apkaustais.
- 1894 m. lapkričio 30 d., sužalotas užpuoliko, mirė. Palaidotas Irkutsko nusipelnusių irkutskiečių panteone (Jeruzalės kapinėse); sovietmečiu kapai ir panteonas sunaikinti.

„Keturis dešimtmečius būdamas vienos didžiausių parapijų klebonas Sibire, regėjo maža laimės tarp savųjų, bet buvo jų nuolatinio nepritekliaus ir sunkaus vargo, daugelio karčių ašarų, o neretai ir dvejojimų liudininkas. Nuolat susidurdamas su nelaime, niekada nebuvo abejingas stebėtojas. Atvirkščiai – jautė sunkią tremtinio gyvenimo kančią ir stengėsi pagal savo jėgas ir galimybes palengvinti kentėjimus, šalia materialinės pagalbos teikdamas dvasinę paramą drauge su tylią vilties kibirkštėle, kuri vienintelė tikrai ir gali apsaugoti žmones nuo dvejojimų ir visiškos nevilties“¹. Taip pakiliai apie kun. Kristupą Švirmicką*, praėjus šešeriems metams po jo mirties, rašė Bažnyčiai ne itin palankus lenkų mokslininkas, tremtinys Benediktas Dybovskis (*Dybowski*). Žinodamas kun. K. M. Švirmicko didybę,

88 gerumą ir teisumą, jis jautė pareigą atiduoti užtarnautą pagarbą ir išreikšti padėką už jo triūsą.

Kristupas Švirmickas gimė neturtingų didikų šeimoje 1814 m. rugsėjo 6 d. Lietuvoje, Daukšių parapijoje, netoli Marijampolės, Varnupių kaime². Tėvų namuose auklėtas religine ir patriotine dvasia, todėl ir buvo atsidavęs Tėvynės reikalams iki pat gyvenimo pabaigos. Pradžios mokyklą baigė Marijampolėje 1824 m. Toliau mokslus ėjo išplėstos mokymo programos vienuolyno mokykloje, vadinamojoje „aukštojoje lotynų mokykloje“, kurioje mokyta, be kita ko, lotynų ir vokiečių kalbų³. Prasidėjus 1831 m. sukilimui prieš Rusiją, kartu su grupe bendraamžių įstojo į tautinę kariuomenę. Kovėsi gen. J. Dvernickio (*Dwernicki*) vadovaujamame būryje, dukart buvo sužeistas mūšiuose prie Stočekio ir Nova Viesios. Slapstėsi bajorų dvaruose, galiausiai gydėsi Čartoriskių ligoninėje Pulavuose; jos kapelionas buvo marijonų vienuolis kun. Janas Dzievulskis (*Dziewulski*). Ligoje ir kančioje sutiko daugybę geranoriškų žmonių, kurie dėl jo rizikavo savo likimu ir gyvenimu, nes už pagalbą sukilėliams neretai buvo tremiama į Sibirą. Pasveikęs 1832 m. įstojo į marijonų vienuoliją, įsikūrusią Marijampolės vienuolyne, ir gavo Kristupo Marijos vardą. 1837 m. gruodžio 24 d. vyskupas Strašinskis (*Straszynski*) Seinuose jį išventino kunigu⁴. Iš prigimties jautrus žmonių skurdui ir kančioms, pasirengęs patarnauti labiausiai vargstantiems, susirūpino kurčėnyliais, kurių padėtis tais laikais buvo tragiška. Dažniausiai laikomi psichiniais ligoniais, jie buvo kitų nesuprasti, išjuokiami ir izoliuojami. Pirmąjį Kurčėnylių institutą Varšuvoje įsteigė pijoras kun. Jakubas Falkovskis (*Falkowski*). Norėdamas susipažinti su kurčėnylių gydymo metodais, prie jo prisijungė kun. K. Švirmickas. Išbuvęs ten beveik porą metų (1839–1841), grįžo į Marijampolę, kur prie vienuolyno įsteigtoje specialioje mokykloje pradėjo dirbti su keletu kurčėnylių⁵. Tuo metu tai buvo visiškai naujas ir ypač sunkus būdas tarnauti artimui. Tolesnis šios institucijos likimas nežinomas.

1844 m. kun. K. Švirmickas išrenkamas Marijampolės vienuolyno vyresniuoju ir pamažu vis labiau įsitraukia į pasipriešinimo prieš Rusiją judėjimą bei konspiracinę veiklą⁶. Marijampolės vienuolyno vyresnysis ir keletas kitų marijonų ėmėsi nelegalios veiklos – parūpinti patriotinės literatūros iš Prūsijos ir Prancūzijos bei tapo svarbiu patriotinio judėjimo Lietuvoje centru. Ši literatūra turėjo prisidėti prie „dvasios ir tikėjimo palaikymo tauto-

je“⁷. Pagal policijos pateiktus kaltinimus, maždaug nuo 1842 m. kun. K. Švirmickas buvo labai išitraukęs į uždraustos literatūros platinimą. Kaltintas uoliai rūpinęsis lėšų spaudai ir literatūrai pirkti paieškomis. Carinė Tardymo komisija nustatė, kad jis buvo atsakingas už literatūros siuntimą per Nemuną į tuo metu Rusijos imperijai priklausiusią Lietuvą⁸. Dauguma uždraustos literatūros buvo laikoma vienuolyne, iš kurio buvo išvežiojama po visą Lietuvą. Konspiracija buvo atskleista, dauguma emisarų suimti. **Marijampolės vienuolyne 1846 m. gruodžio 6/18 d. buvo suimti trys vienuoliai, tarp jų – vienuolyno vyresnysis kun. K. Švirmickas⁹, ir atvežti į Varšuvos kalėjimą.** Už pasipriešinimą ir neprisipažinimą kaltu kun. K. Švirmickas buvo perduotas karo teismui, kuris jį 1850 m. rugpjūčio 16/28 d. nuteisė neterminuotai katorgai Sibire¹⁰. Kun. K. Švirmickas ir toliau nuosekliai laikėsi pasirinktos gynybos taktikos ir neprisipažino esąs kaltas. Mogiliavo vyskupijos administratoriui jis rašė: „Mane apkaltino, kad per sieną su Prūsija gabenu į Lenkijos Karalystę knygas be valstybinės cenzūros leidimo; vežiau kartą kitą, tačiau jų ne tik neskaičiau, bet netgi nežinau, kokios tai buvo knygelės, o Komisija nusprendė ištremti mane į Sibirą“¹¹. Procesui pasibaigus, Lauko auditoriatas nuosprendį K. Švirmickui sušvelnino – katorgą pakeitė tremtimi į Irkutsko guberniją policijos priežiūron, paliekant kunigu ir neatimant civilinių teisių. **Nuosprendį vietininkas kunigaikštis Ivanas Paskievičius patvirtino 1851 m. kovo 23 d. ir po metų, 1852 m. kovo 23 d., kun. K. Švirmickas buvo iš Varšuvos ištremtas į Irkutską¹².** Mogiliavo vyskupijos administratoriui jis rašė: „Atvykęs į Irkutską 1852 m. gegužės 14 d. buvau kun. D. Hacickio apgyvendintas parapijos namuose ir pagal išgales viskuo aprūpintas. Aš savo ruožtu už paslaugas, be karštų maldų Kūrėjui, atsidėjau pagelbėdamas jam parapijos tarnystėje, nelaukdamas jokios apčiuopiamos naudos, bet turėdamas norą pagal tarnystės pareigas padėti artimui dvasios reikaluose“¹³.

Remiantis 1855 m. lapkričio 17/29 d. amnestijos įsaku, kun. K. Švirmickui leista grįžti į Tėvynę. Tačiau, parapijiečiams prašant, savo valia sutiko pasilikti tremtinių kunigu. Laiške nežinomam adresatui rašė: „Galiausiai pakartoju, kad mano pastangų laikinai būti paliktam prie bažnyčios Irkutske neinspiravo ambicijos ar noras praturtėti, o tiktai supratimas, kad, eidamas tokias pareigas, galiu daugiau patarnauti nelaimingiems į Sibirą ištremtiems katalikams. Galbūt čia slypi laikinoji, o ne dieviškoji mintis, ta-

90 čiau nuoširdžiai prisipažįstu, kad Apvaizdos mums skirtoje lemtyje būna tokių gaudžių akimirų, taip liūdnai ir taip stipriai užgožiančių sielą ir širdį, kad jeigu ne Dievo malonė ir maldos jėga, tai būtų itin sunku tą naštą nešti¹⁴. Mogiliavo administratoriui 1856 m. liepos 18 d. rašytame laiške jis pranešė apie savo galutinį apsisprendimą likti Sibire: „Pirmiausia drįstu pareikšti ir didžiausią pagarbą, ir mano širdyje neblėstantį dėkingumą už Jo Šviesybės Garbingojo Mylistos dalyvavimą sprendžiant vargšo vienuolio reikalą. Jeigu tokia Dievo valia ir jeigu Jo Šviesybė Garbingasis Mylista mano esant reikalinga, kad likčiau Irkutsko bažnyčios kuratoriumi, tai kol man sveikata leidžia, tikiuosi, kad su Dievo malone ir ganytojišku palaiminimu galėsiu čia dirbti ir man patikėtas užduotis vykdyti¹⁵. Kun. K. Švirmicko apsisprendimą likti Sibire tiksliausiai nusakė jo bičiulis tremtinys B. Dybovskis: „Turime pripažinti, kad tai buvo didelis jo pasišventimo aktas, nes nulėmė ne patriotizmo ar prisirišimo prie gimtųjų vietų stoka, bet karšta meilė tiems nelaimėliams, kurie grįžti į tėvynę neturėjo teisės, tad būtų turėję likti be religinės paguodos svetimame krašte¹⁶.

Kun. K. Švirmickas buvo dvasininkas iš pašaukimo, turėjo jautrią ir atvirą širdį tremtinių poreikiams, taip pat džiaugėsi didžiule savų ir svetimų, net paties generalgubernatoriaus Nikolajaus Muravjovo-Amūrskio pagarpa. Kun. K. Švirmickas gerai suprato, kas vyko daugumos tremtinių širdyse. Nebuvo tai „lengvi“ parapijiečiai. Vieni, palaužti nelaimės, plūdo Dievą ir žmones, kiti dėl materialinių nepriteklių darėsi abejingi tikėjimo reikalams, valstiečiai turėjo pretenzijų kunigams, kad įkalbėjo juos sukilti, žadėdami pergalę, o vietoj to sulaukė pralaimėjimo ir tremties. Kun. K. Švirmickas, kuris pats patyrė kalinio ir tremtinio dalią, suprato visus tuos skaudulius ir dvejones, gerbė kiekvieno pažiūras, kantriai, palengva tirpdė priešišumą. Kai kurie tremtiniai puolė į depresiją, alkoholizmą, pasidavė demoralizacijai, kiti krovėsi turtus ir smaginosi. Kun. K. Švirmickas savo bičiuliui rašė: „Ką aš tau galėčiau apie Irkutską parašyti? Statosi, mūrijasi, plauna auksą, prekėms uždeda didžiulius procentus, linksminasi ir lėbauja, štai ir viskas¹⁷.

1855 m. spalio 10 d. mirus Irkutsko klebonui, bernardinų vienuoliui kun. D. Hacickiui, parapijos komitetas nusprendė kreiptis į Irkutsko gubernatorių, kad skirtų kun. K. Švirmicką laikinuoju parapijos valdytoju. Jau spalio 13 d. gubernatorius patenkino prašymą, o spalio 17 d. kun. K. Švir-

mickas apie tai pranešė Mogiliavo arkivyskupijai ir konsistorijai¹⁸. **Remiantis 1855 m. gruodžio 10 d. metropolito dekretu, jis buvo paskirtas nuolatinu Irkutsko klebonu ir Sibiro būrių karo kapelionu, o caro valdžia 1856 m. liepos 26 d. dekretu tai patvirtino¹⁹**. Jo pareigas griežtai apibrėžė iš generalgubernatoriaus kanceliarijos gaunamos direktyvos. Generalgubernatoriumi čia tuo metu buvo aukštos kultūros grafas N. Muravjovas-Amūrskis.

Be klebono pareigų Irkutske, kun. K. Švirmickas privalėjo kasmet lankyti tikinčiuosius, pabirusius po šią didžiausią pasaulio parapiją; jis ypač karštai troško aplankyti iki tol Bažnyčiai buvusias neprieinamas teritorijas palei Amūrą. Kunigo kelionės maršrutas buvo griežtai apibrėžtas ir apėmė tikrai didesnes katalikų gyvenamas vietas. Kelionių priemonės, sustojimo vietos ir finansavimas taip pat nurodytas. Kun. K. Švirmickas paprastai keliaudavo žiemą: pašto traktais, garlaiviais, valtimis, arkliais, šiaurės elniais, jaučiais, slidėmis, šunų kinkiniais²⁰. Kelionės be galo vargino, bet misionieriui jos teikė didžiulį džiaugsmą. Kiekvienais metais jis aplankydavo savo parapijiečius, pasiekdavo atokiausius laukinių apylinkių užkampius. Dažnai išsukdavo iš kelio paguosti net vieno užmiršto varguolio, bet tai darydavo savo sąskaita, nebent pašto stotyje sutikdavo kokį geradarį ir pasiturintį žmogų, kuris padengdavo jo kelionės, maitinimosi ir nakvynės išlaidas. B. Dybovskis, gerai pažinojęs Sibiro realijas, rašė: „Kiekvienas jo parapijiečiai su ilgesiu ir karštligišku nekantrumu laukdavo pavasarį pasirodančio angelo guodėjo klebono asmenyje, mokėjusio atgaivinti bei sustiprinti kiekvieną sopančią širdį ir įkvėpti tikėjimą geresne ateitimi“²¹. Apie alinančias jo sielovadines keliones išliko daugybė liudijimų, nes grįžęs visada pateikdavo ataskaitą dvasinei valdžiai Mogiliave. Didžiulį džiaugsmą jam suteikė gautas leidimas vykti sielovadinėn kelionėn į Amūro kraštus, kuriuos Rusija atėmė iš Kinijos. Ten gyveno daugybė tremtinių iš Lenkijos, kurių joks kunigas iki tol nebuvo aplankęs. Savo džiaugsmu dalijosi su kunigu Juzefu Renieru (*Renier*) iš Zakariškių: „Galiausiai išsipildė mano troškimai. Garbusis grafas Muravjovas-Amūrskis leido man vykti į kelionę teikti sielovadinių paslaugų katalikams, jau nuo seno gyvenantiems Amūro provincijose, taip pat per pastaruosius trejetą metų nuolat iš Europos atkeliamiems tremtiniams (Aiguno sutartis buvo pasirašyta 1858 m.). Visapusiškos pagarbos, pagyrų ir dėkingumo vertas mūsų grafas sutiko, kad Dievui leidus galėsiu

92 vykti. Į Irkutską grįšiu šių metų gruodį. Šiame kelių tūkstančių varstų plote galėsiu katalikus paguosti ir tikėjime sustiprinti. O, koks laimingas būsiu šioje kelionėje. Pirmąkart katalikų kunigo balsas sklis iki tol buvusiose nepasiekiamose žemėse. Pirmąkart nuo pasaulio išgelbėjimo Dievo Sūnaus nekruvinoji auka šiuose kraštuose bus aukojama“²². Ta didžioji misijų kelionė po Rusijos Tolimuosius Rytus truko nuo 1859 m. kovo iki 1860 m. sausio vidurio. Kun. K. Švirmickas aplankė apie 350 tremtinių katalikų. Daugumai katalikų kunigo atvykimas ir šv. Mišios, aukojamos pirmąkart po daugelio metų, atrodo, paties Dievo užmirštame Sibiro užkampyje, buvo neeilinis įvykis, galimybė geriau patikrinti savo sąžinę Dievo, Tėvynės ir artimųjų atžvilgiu, galimybė atsitokėti iš alkoholizmo ir atnaujinti tikėjimą. Kun. K. Švirmickas tuomet įveikė tūkstančius kilometrų, aukojo šv. Mišias, krikštijo, klausė išpažinčių, mokė, teikė Santuokos sakramentą, šventino kapus, guodė ir stiprino. Bičiulių prašomas šią savo ilgiausią ir sunkiausią, bet daugiausiai dvasinio pasitenkinimo teikusią misijų kelionę vaizdingai aprašė pranešime, kurį įteikė spaudai. Jame buvo atskleisti jaudinantys susitikimai: „Meldžiantis ir giedant iš tikro ne vieno akys pasruvo ašaromis, nes, užplūdus atsiminimams apie gimtus kraštus, liūdna ir gaudu širdyje darėsi, kad esame nuo jų, nuo tėvynės taip atskirti. Vienas Dievas težino, ar kada nors sulauksime galimybės gyventi gimtojoje žemėje, bent kaulelius joje palaidoti“. Vėliau kitoje savo kelionėje Sibire jis taip pat susitiko keletą kraštiečių ir rašė: „Pagalvojus, kad šiame žemės lopinėlyje tikriausiai pirmąkart buvo aukojama nekruvinoji Dievo Sūnaus auka ir kad mane, nevertąjį, Dievas pasirinko pirmuoju, kuris atnešė į tas vietas paguodą katalikams, ir mano ašaros maišėsi kartu su mano penitentų ašaromis. Gailėsčio ir atgailos ašaros už nuodėmes ir nepakankamą mano pasišventimą Dievui ir broliams“²³.

Kun. K. Švirmickas – nepaprasto gerumo, atsidavimo, nuolankumo žmogus. Savo laiškus jis pasirašinėjo *humilibus servus*. Pats apie save sakydavo: „aš vargšas kunigėlis“²⁴. Vargšas ne materialine prasme. Kuklus, pasiaukojantis, netrokštantis garbės, paaukštinimo. Pasak liudininkų, darė daug gera vengdamas kaip nors pagarsėti. Laiške M. Dubieckiui jis pateikė gražų evangelinio uolumo pavyzdį: „Dieve, apsaugok mane nuo baisios paaukštinimų pareigos. Aš prastuolis ir nusidėjėlis. Šiandien pakrikštijau 6 vaikus. Norėčiau ir toliau guosti visus, varginamus taigos, Sibiro, atkirtimo nuo pasau-

lio“. F. Zienkevičiaus (*Zienkiewicz*) laiške skaitome: „Ne vienas senolis ar nevykėlis randa prieglobstį klebonijoje, o ne vienas, ką tik atvykęs – ir laikiną nakvynę“²⁵. Po amnestijos 1857 m. daugelis ištremtųjų gavo leidimą grįžti į gimtinę ar išvykti iš Sibiro į kitas vietas. Tačiau dauguma jų negalėjo tuo pasinaudoti dėl daugelio priežasčių: skurdo ir lėšų, reikalingų kelionei, stygiaus; kai kurie neturėjo kur ir pas ką grįžti, nes jų žemės buvo konfiskuotos; kai kurie buvo labai nuvarginti amžiaus ir ligų.

Tėvas Švirmickas juos užtarė, rašė karštus pagalbos prašymus. Antai laiške, adresuotame „geriausiajai ir brangiausiajai poniai generolienei“ (tikriausiai Marijai Jušnievskaei (*Juszniewska*)) prašo finansinės paramos tiems, kurie patys negali savimi pasirūpinti. Jo laiškas – tai Jeremijaus aimanos, kupinos sielvarto ir šauksmo į neįjautros apimtus kraštiečius. Kunigas rašo: „Ponia generolienė, juk mes čia visi pliki kaip turkų šventieji, o vis dėlto, ribodami savo būtiniausius poreikius, padedame suparalyžiuotam nelaimėliui. O šis lozorius juk turi turtingą brolių“. Kun. K. Švirmickas karštai prašo tarpininkauti ir sujudinti broliui sąžinę. Nes jeigu „ne geranoriški bičiuliai, seniai jo sąžinę slėgtų brolio mirtis“²⁶.

Kun. K. Švirmickas buvo gerbiamas žmogus: „Mielai jam lenkėsi lenkai ir rusai, budizmą išpažįstantys buriatai, taip pat ir žydai, kiekvienam iš jų priklauso mūsų klebonas“. Savo padėtimi šis nesididžiavo, tačiau – bent jau vieną kartą – ja pasinaudojo, prašydamas išvaduoti Juzefatą Ohryzką, itin griežtai saugomą kalinį, laikytą visiškai izoliuotą, pasibaisėtinomis sąlygomis, kreipdamasis su prašymu į generalgubernatorių Siemielnikovą. Rapolas Kalinauskas, kuriam kun. K. Švirmickas buvo šią paslaptį patikėjęs, rašė, kad generolas iš pradžių „baisiai įsiuto ir išdėjo Ohryzką paskutiniaisiais žodžiais“. Tačiau, pasak R. Kalinausko, „netrukus išgirdome, kas Ohryskas paleistas iš baisaus Viliuisko kalėjimo“²⁷. Kun. K. Švirmickas tvirtino, kad dėl globos ir sielovadinio darbo stokos tremtiniai po keliolikos metų prarado katalikybę ir lenkiškumą. Išsklaidyti po Sibirą jie gyveno be Krikšto, Santuokos, Išpažinties, mirštančiųjų sakramentų. Iš pradžių jiems tai buvo didelis šokas, vėliau juos apėmė abejingumas, tad pamažėle prarasdavo tautiškumą. Norėdamas juos išgelbėti, kun. K. Švirmickas ne kartą kreipėsi į metropolitą dėl koplyčių statymo Sibire. Taip pat prašė atsiųsti į Irkutską vikarą ir parūpinti jam atlyginimą. Prašė stropiau atrinkti į Sibirą siunčiamus dvasininkus: „Nes atvykę kai kurie dvasininkai nemato reikalo garbinti

94 Dievą ir gelbėti sielas, bet labiau linksta kliautis laisvojo luomo (laisvės) teisėmis ir pasitraukia iš akylos tikrosios dvasinės vadovybės priežiūros²⁸.

Kun. K. Švirmickui atvykus į Irkutską, toje parapijoje buvo 9 kunigai tremtiniai, iš jų 6 vienuoliai ir 3 dieceziniai kunigai. Visi iki tremties ėjo svarbias bažnytines pareigas. Šių kunigų padėtis buvo katastrofiška, kai kurie jų neturėjo net brevijoriaus. Pasak klebono D. Hacickio, „jie save laiko – ir iš tikro taip yra – labai nelaimingais ir užmirštais. Kad išgyventų, turi sunkiai dieną, o kai kada ir naktį dirbti už menką duonos gabalėlį, nes, visą tiesą išpažįstant Jūsų ganytojiškai malonybei, turiu sąžiningai pasakyti, kad jų padėtis materialiniu požiūriu yra apverktina“²⁹. Matydamas likimo brolius tokioje sunkioje materialinėje ir psichologinėje padėtyje, kun. K. Švirmickas juos įvairiai rėmė. Jam gyvenant Irkutske, klebonijoje nuolat apsidodavo kunigai tremtiniai. Juo labiau kad aplinka ir situacija buvo palanki dvasininkų demoralizacijai. Tai kun. K. Švirmickas puikiai žinojo ir rašė: „Atvykusieji neretai užmiršta tikslą, kurio link turėtų eiti. Greitai jų širdis ir protus pagrobia gobšumas, alkoholizmas, palaidi papročiai ir jie kelia ganomųjų pasipiktinimą ir visuotinę panieką“³⁰. Tremtinys F. Zienkiewiczus (*Zienkiewicz*) 1868 m. rašytame laiške nurodė, kad Irkutske „mūsų bažnytėlė yra (...), prie jos nūnai yra du kunigai, abu buvę tremtiniai. Klebonas kun. Švirmickas savo lėšomis išlaiko kitą, nukaršusį senį kun. T. Pavlovskį (*Pawłowski*)“³¹. Kun. K. Švirmickas 1877 m. rašė savo bičiuliui M. Dubieckiui (*Dubiecki*): „Šiuo metu pas mane klebonijoje gyvena vienas kunigas iš Tunkos. Labai padorus dvasininkas“³². **Kun. K. Švirmickas savo veikla stengėsi palengvinti kančias, kiekvieną sutikti atvira širdimi, įskiepyti žmonėms artimo meilės poreikį, visada gerbti žmogų, kad ir kokia būtų jo religija ir politiniai įsitikinimai. Tokią nuomonę apie jį išsakė Sibiro tremtinio sūnus, Irkutske gimęs Viktoras Toločko: „Nepaisant tikėjimų skirtumo, Kalinauskas ir Hofmeisteris (protestantas) nuoširdžiai bičiuliavosi ir abu puoselėjo didžią pagarbą Irkutsko klebonui kunigui Švirmickui. Kartą Hofmeisteris savo laišką Švirmickui baigė žodžiais: „O dabar leisk mano heretiškoms lūpoms pabučiuoti tavo katalikišką ranką“. Ir toliau V. Toločko plėtoja savo gražius apmąstymus: „Šis kuklus žmogus, Irkutsko klebonas, kurio parapija buvo didesnė už didelę valstybę, galima sakyti, buvo šventasis. Jeigu pasitaiko šventų žmonių, – kuo beatodairiškai tikiu, – tai kun. Švirmickas į tą skaičių neabejotinai įėjo. Jam gyvam esant**

Irkutsko medinės Dievo Motinos Dangun ėmimo bažnyčios projektas. Pastatyta 1825 m., Švirmicko rekonstruota 1856 m., sudegė 1879 m.

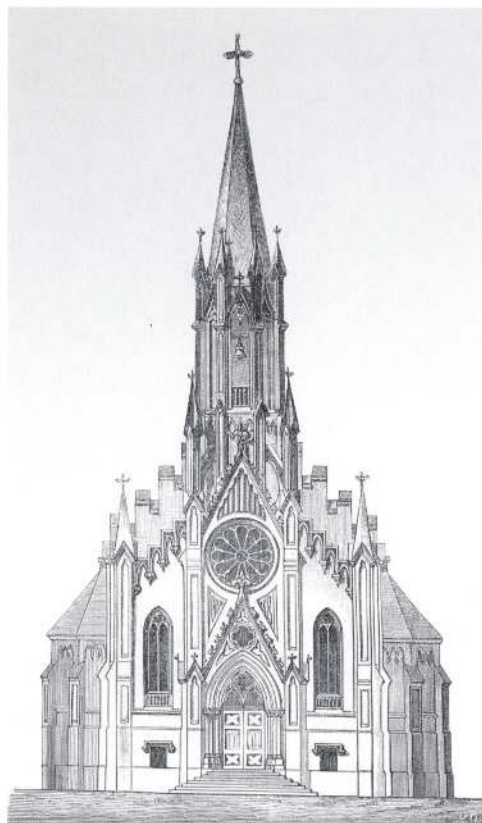
Kristupas Marija Švirmickas apie 1856 m.

Medinis ažūrinis altorius, pastatytas 1868 m., architektas Valerijonas Kulikovskis., skulptorius Voicekas Koperskis iš Varšuvos.

*Naujosios Dievo Motinos Dangun
ėmimo bažnyčios architektas generolas
Jonas Tamulevičius.*

*Irkutsko bažnyčia. Raižinys iš Klosy,
1882, t. 34. Nr. 882*

gerbė jį tremtiniai ir katalikai, gerbė kitatikiai, stačiatikiai ir kiti, kurių atmintyje jis dar yra išlikęs³³. Šio straipsnio autoriui nuvykus į Irkutską ir kalbantis su jo gyventojais, senųjų tremtinių palikuonimis, teko tuo pačiam įsitikinti.

Dar vienas kun. K. Švirmicko tėviško rūpinimosi vargšais kunigais pavyzdys yra arkivyskupui Vaclovui Žilinskui 1857 m. jo parašytas ugingas laiškas dviejų dominikonų – kun. J. Sienkiewičiaus (*Sienkiewicz*) ir kun. I. Niecunskio (*Niecunski*) – reikalui: „Šie kunigai į Irkutsko guberniją atvyko kaip tremtiniai 1835 m., apgyvendinti nuošaliausiame užkampyje. Gyveno visiškai abejingos atmosferos, išliko nepalieti demoralizacijos. Teisingu ir garbingu elgesiu, dievobaimingu gyvenimu, sunkiu, varginančiu darbu išsikovojo padėtį, yra apsupti pagarbos ir meilės. Elgėsi visada pavyzdinčiai, dievobaimingumas ne tariamas, bet iš sielos ir širdies plaukiantis. Dievo malonė apsaugojo juos nuo moralinio sugedimo ir papiktinančio gyvenimo. Galbūt norėjo parodyti pavyzdžiu kitiems?“ Toliau laiške kun. K. Švirmickas karštai prašė arkivyskupą jiems padėti ir užtarti prieš valdžios atstovus³⁴. Įsikišimas pasirodė esąs sėkmingas, nes jau 1857 m. abiem buvo leista grįžti į Tėvynę ir netgi sugrąžintos kunigų pareigos.

Mažai žinoma apie plačią kun. K. Švirmicko pusiau legalią ir nelegalią veiklą tarp ištremtų kunigų, ypač gyvenusių Usolėje ir Tunkoje. Žinių turime tik iš labai apibendrintų pasakojimų. Usolės druskos kasyklos, kuriose daugiausia dirbo katorgininkai ir tremtiniai, buvo apie 70 km nuo Irkutsko. 1865 m. ten buvo apie 250 tremtinių. Kun. K. Švirmickas turėjo leidimą juos lankyti ir teikti dvasinius patarnavimus. 1866 ir 1967 m. Usolėje jis išbuvo po savaitę. Gyvenvietėje vienas gyvenamasis namas tapo maža kopyltėle, kurią tremtiniai suremontavo ir sutvarkė savo surinktais pinigais. Tiesa, Usolėje gyveno ir daugiau kunigų, tačiau, kaip katorgininkai, jie buvo pašalinti iš kunigų ir neturėjo teisės teikti dvasinių patarnavimų. Verta atkreipti dėmesį į kun. K. Švirmicko santykius su tremtiniu R. Kalinausku, dabar paskelbtu šventuoju Rapolu. Daug kartų lankydamasis Usolėje, iš pokalbių, susitikimų, išpažinčių jis gerai pažinojo jaunąjį Kalinauską. Ši pažintis peraugo į draugystę. Kun. K. Švirmickas atskleidė jo kilnumą, jautrumą ir šventumą. Galima drąsiai teigti, kad siekė jį apsaugoti nuo sugadintos moralės nusikaltėlių pasaulio ir padėjo jam persikelti į Irkutską, leido

98 nemokamai apsigyventi savo namuose ir daugiau kaip dvejus metus išlaikė, skatindamas jį trokšti dvasiškai tobulesnio gyvenimo. R. Kalinauskas iki mirties buvo dėkingas savo globėjui ir dvasiniam vadovui – savo atsiminimuose ir laiškuose ne kartą apie tai rašė. Sugrįžęs iš Sibiro, jis rašė: „Ne be gailėsčio teko atsisveikinti su tuo mielu kampeliu klebonijoje, kur teko praleisti paskutinius porą metų. Skausmingiausia buvo visam laikui atsisveikinti su mylimu kunigu Švirmicku, už kurio tėvišką širdį ir vadovavimą esu labai dėkingas“³⁵. 1872 metų laiške R. Kalinauskas aprašė, koks vaidmuo jo gyvenimo kelyje teko šiam kunigui: „Man perdavė laišką iš Irkutsko garbusis kunigas klebonas Švirmickas. Labai vertinu šio dievobaimingo kunigo draugystę, su dideliu malonumu skaičiau tuos paprastumo ir draugystės Kristuje kupinus žodžius, kuriuos man siuntė. Po amžiną atilsį kunigo Felicjano jam labiausiai esu dėkingas už mano dvasios uolumo ir religinės praktikos stiprinimą“³⁶.

Kunigas K. Švirmickas labai sielojosi dėl Sibiro tremtinių skaudulių ir buvo kupinas užuojautos dėl žmonių nelaimių. Bet tai – ne tik žodžiai. Pasak B. Dybovskio, jo rankos buvo pilnos gerų darbų. Apie jo gerumą ir artimo meilę daug prirašyta, bet drąsiai galima teigti, kad didžiausias jo rūpestis buvo vaikų – Sibiro našlaičių ir vargšų, apleistų tremtinių vaikų likimai. Jo laiškuose ir raštuose daug užuominų apie tragišką jų situaciją, karštų maldavimų tautiečių užuojautos ir finansinės pagalbos. Kaip stipriai ir giliai širdyje jis išgyveno tą problemą, rodo ir tai, kad savo „Kelionės po Sibirą dienoraštį“ baigė karšta pagalbos našlaičiams malda: „O brangiausias Išganytojau, Tu mylėjai vaikus ir leisdavai jiems prie savęs artintis. Tu mums liepei būti tokiems nekaltiems ir paprastais kaip jie, ir tik su ta sąlyga pažadėjai savo Karalystę, įkvėpk savo tikinčiųjų širdyse aktyvią jų atjautą, kuri leistų Tavo šventas tiesas skleisti apleistiems mano parapijos vaikams. Skaudžiausia ir sielai liūdniausia, kai beveik visiškai nėra religinio auklėjimo vaikų, gimstančių iš tokių tėvų. Vargšės tos būtybės auklėjamos, gyvena arba greičiau vegetuoja visiškai nežinodamos pagrindinių tikėjimo tiesų ir moralės normų. Kad būtų užkirstas kelias blogiui, pašalinti netinkami pavyzdžiai iš jautrių vaikelių širdžių ir jie išugdyti vertingais visuomenės nariais, geriausias ir sėkmingiausias būdas būtų mokyklos arba bent prieglaudų įsteigimas katalikų vaikams prie Irkutsko katalikų bažnyčios“³⁷. **Kukliomis finansinėmis išgalėmis jau antraisiais klebonavimo metais klebonijoje**

jis priglaudė būrelį našlaičiais likusių vaikų, vėliau savo lėšomis keliolikai iš jų įsteigė parapiinę mokyklą ir pats tapo mokytoju, auklėtoju, mylinčiu tėvu. Mokyklą išlaikyti ir tvarkyti jam padėjo kiti tremtiniai. R. Kalinauskas apie tai rašė: „Yra čia keletas vaikų, tiesa, siaubingai detonuojančių giedant, bet gerų ir dievobaimingų, daugiausia našlaičių, kuriems pats Dievas yra ir tėvas, ir motina. Ištraukti iš varganos aplinkos ir sugedimo (nors šių vaikų blogi įpročiai sunkiai įmanoma išrauti), man jie dvelkia jų nelaimės žavesiu ir tuo nekaltumu, kuris vaikus daro mielus Dievui ir žmonėms“³⁸. Sunkų jo darbą su našlaičiais daugelis tremtinių pripažino ir reišė tam pritarimą korespondencijose ir laikraščiuose. Su nuostaba kun. K. Švirmicko darbą vertino tremtinys Feliksas Zienkievičius (*Zienkiewicz*), savo seseriai rašęs, kad Sibire esąs toks kunigas, kuris, atrodo, jau užmirštiems sibiriečiams daro aplinkinį pasaulį gražesnį, lengviau pakeliamą ir artimesnį, stengdamasis pasiekti ir aplankyti kiekvieną tremtinį su drąsinamu ir viltingu žodžiu. „Šis garbingas kunigėlis paprastai iš tokios kelionės grįžta su keliolika pakely paimtų našlaičių, kuriuos paskui ugdo ir kiek gali padeda įsitvirtinti. Su mergaitėmis jam, tiesa, nesiseka, todėl atsisakė pats vadovauti jų auklėjimui, tačiau keletą berniukų turi ir dabar – įkurdino juos pas įvairius amatininkus“³⁹. Koks svarbus jam buvo taip surinktų našlaičių likimas, rodo jo veiksmai po baisaus gaisro Irkutske 1879 m. birželio 22–24 d., kai sudegė pusė gražiausios ir turtingiausios miesto dalies, taip pat bažnyčia ir klebonija. Maisto ir darbo jėgos kaina išaugo dvigubai, o nuomojamų patalpų – penkis kartus. Kunigas K. Švirmickas didžiulėmis pastangomis išnuomojo „varginą namelį“, kuriame įrengė koplyčią, butą bažnyčios tarnautojams ir sau. Nepaisydamas didžiulių sunkumų, susijusių su butais, pasiėmė visus prieglaudos vaikus, o kelis jų apgyvendino savo kambarėlyje⁴⁰.

Tremtinių dvasiniam labai prie Irkutsko bažnyčios veikė parapiinė biblioteka. 1855 m. joje buvo 655 knygos, ji buvo prieinama visiems tremtiniam. Kunigo K. Švirmicko dėka Irkutsko bažnyčia lietuviams, latviams, lenkams, baltarusiams, estams buvo ne tik religinio, bet ir tautinio, patriotinio gyvenimo centras, nes palaikė ryšius su Tėvyne per atitinkamai parinktą religinę-patriotinę literatūrą, taip pat įvairią profesinio turinio lektūrą kitomis kalbomis, mat Irkutske būrėsi „lenkų inteligentijos žiedas“. Knygų skaičius 6-ajame dešimtmetyje siekė apie 3 tūkst. Iš lenkiškų leidinių kun. K. Švirmickas užsakydavo „Biblioteka Warszawska“, „Pamiętnik Religijno-

100 Moralny“, „Tekka Wilenska“, „Slowo“, „Przeгляд Katolicki“, „Tygodnik Ilustrowany“, „Kurier Warszawski“, nereguliariai ir kitų periodinių leidinių. Šis sąrašas atrodo įspūdingai, turint omenyje atstumą, sunkumus ir išlaidas, susijusias su pašto siuntimu į Sibirą. Kunigas K. Švirmickas įdėjo daug triūso, kad palaikytų dvasią, stiprintų širdis ir organizuotų neretai sutriukusių, puolusių į depresiją, vargingų tremtinių susitikimus prie Irkutsko bažnyčios. Per didįjį gaisrą biblioteka, deja, sudegė. Gaisras Irkutske virto tikra tragedija. Kunigas K. Švirmickas rašė graudingus laiškus tautiečiams, siuntė juos į daugelio laikraščių redakcijas, tačiau neturėjo vilties pastatyti naują šventovę⁴¹. Žinojo, kaip sunkiai buvo statomos šventovės Rusijos imperijos miestuose. Tačiau dėl kun. K. Švirmicko autoriteto aukos viršijo bet kokius lūkesčius – aukojo net kitų tikėjimų išpažinėjai. Nauja neogotinė bažnyčia, viena gražiausių Rusijos imperijoje, iškilo per 4 metus. Ji pastatyta iš suaukotų „Irkutsko gyventojų, katalikų ir stačiatikių, politinių tremtinių ir smulkių pirklių lėšų, paprastų Sibiro darbininkų rankomis“. Prie bažnyčios rengtos karitatyvinės akcijos. Čia būdavo šelpiami politiniai tremtiniai, pabėgėliai. Daug išleista padėti vargšams, daugiavaikėms šeimoms: lenkams, latviams, lietuviams, baltarusiams, estams.

Kunigas K. Švirmickas, kaip ganytojas, Sibire patyrė ir liūdny akimirų, kai turėjo dalyvauti keturių tragiško Užbaikalės sukilimo 1866 m. vadų egzekucijoje. Pasak tų įvykių liudininko, „Egzekucijos vietoje kun. Švirmickas jau laukė. Senelis buvo išblyškęs ir drebėjo“⁴². Jis buvo liudininkas ir kankinystės jauno sukilėlio Ignoto Eichmillerio (*Eichmiller*), kuris, gindamas savo orumą, trenkė antausį generalgubernatoriui Semielnikovui.

Išvargintas kelionių, alinančio darbo, pašlijusios sveikatos, kun. K. Švirmickas prašėsi atleidžiamas iš einamų pareigų. 1855 m. liepos 14 d. arkivyskupas patenkino jo prašymą. Kadangi jo įpėdinis neatvyko, kunigas, prašomas tikinčiųjų ir įpareigotas savo misijos jų atžvilgiu, savo prašymą atšaukė. 1886 m. kovo 22 d. metropolitas grąžino jį į ankstesnes pareigas⁴³. 1887 m. kunigas K. Švirmickas šventė savo 50-ties metų kunigystės jubiliejų. Ta proga Sibiro kunigai padovanojo jam ypatingą dovaną – erškėčiais vainikuotą taurę⁴⁴. Popiežius Leonas XIII ta proga atsiuntė jam auksinę taurę ir mišiolą aukso apkaustais, o drauge atsiųstame laiške pavadino jį „katalikų misionierių pasididžiavimu, marijonų papuošalu ir popiežiaus šir-

1978 m. perkonstruoti vargonai koncertams, (atliko Vokietijos firma „Aleksandr Šukė“).

1990 m. Irkutsko filharmonijos vargonų muzikos koncertų salė ir Katalikų tikintiesiems grąžinta bažnyčia. Kunigas – tėvas Ignas Pavlius.

Taip dabar atrodo Dievo Motinos Dangun ėmimo bažnyčia.

102 dies džiaugsmu“. Kun. K. Švirmickas nustebeš rašė kunigams rezurekcionistams į Romą (su kilimo metais susibičiu liavo su Jeronimu Kaisievičiumi (*Kaysiewicz*)): „Kokiu būdu aš, vargšas kunigėlis, galiu būti pas jus žinomas“⁴⁵.

Kun. K. Švirmicko įtaka tremtinių aplinkoje buvo stipri dėl to, kad pašaukimą ir kunigo misiją visada patvirtindavo savo gyvenimo pavyzdžiu, jausdamas savo žmogiškosios būties ir kunigystės netobulumą. Mirė 1894 m. lapkričio 30 d. nuo žaizdų, padarytų nežinomų nusikaltėlių. Palaidotas gruodžio 3 dieną⁴⁶. Gyvenimo auką užantspaudavo ištikimybės kunigo ir vienuolio pašaukimui liudijimu.

Į amžinybę išėjo žmogus, kuris tarnavo ir miręs pasauliui. B. Burdziejus apibendrina: „Netekome žmogaus, kuris nežmoniškame tremties pasaulyje buvo meilės apaštalas“. Irkutsko laikraštis išspausdino šiltus atsiminimus apie jį: „Buvo girdėti ne viena ištikimų katalikų ir stačiatikių dejonė, kai į šaltą Sibiro žemę buvo laidojamas paprastas baltas karstas su garbingu vieno didžiausių XIX a. lenkų kunigų kūnu. Ramybė Tavo pelenams, garbingas gerasis žmogau. Ramybė Tau, kuris niekuomet neatsakei pagalbos nė vienai iš savo dvasinių avelių. Ramybė Tau ir tebūnie lengva Tau rūsti ir šalta tolimo Sibiro pakraščio žemė, prigludusi paprastą Tavo karstą“⁴⁷.

Jeruzalės kapinės ir nusipelnusių Irkutskui asmenų panteonas (čia palaidotas ir Švirmickas), kapuose galėjo būti palaidota apie 120 000 žmonių, sovietmečiu kapavietės sunaikintos, įsteigtas centrinis kultūros ir poilsio parkas.

Bažnyčios likimas:

- 1920–1930 m. bažnyčią ir jos turtą nacionalizavo sovietinė valdžia.
- 1938 m. bažnyčia visiškai uždaryta.
- 1938–1960 m. paverčiama Rytų Sibiro dokumentinės kino studijos patalpomis.
- 1974–1978 m. restauruota atkuriant pradinį bažnyčios vaizdą, planuojant įkurti Sibiro lenkų muziejų.
- 1978–1990 m. veikė kaip Irkutsko srities filharmonijos salė.
- 1990 m. Irkutsko filharmonijos vargonų muzikos koncertų salė grąžinta katalikų tikintiesiems bažnytinėms apeigoms atlikti. Kunigas – tėvas Ignas Pavlius.

Straipsnis parengtas remiantis publikuotu pagrindiniu straipsniu ir viešai prieinamais rašytiniais šaltiniais:

KUN. JAN KOSMOWSKI, MIC. Kunigas Kristupas Švirmickas – Sibiro tremtinių sielovadininkas. *Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 32, Vilnius, 2009. Iš lenkų k. vertė Aldona Prašmantaitė. ISSN 1392-0502.

KUN. MATAS VEITAS. *Katalikų Bažnyčios Sibire istorijos apybraiža*. Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2004.

<http://commons.wikimedia.org>

<http://express.irkutsk.ru>

<http://baikal.ru>

<http://irkipedia.ru>

¹ Kurier Lwowski, 1900, Nr. 8, p. 91–92.

* Lenkų istoriografijoje paplitusi pavardės forma Szwermicki (red. past.).

² Dauguma apie K. M. Švirmicką rašiusiųjų nurodo jį gimus 1812 m., o jo dalyvavimą sukilimo kovose apipina legenda apie Napoleono kovų su Rusija metais gimusį vaiką, išauklėtą pagal šių kovų tradiciją. Kadangi yra nemažai jo biografijos datų neatitikimų, šiame straipsnyje remiamasi paties K. M. Švirmicko pasaulietinei ir bažnytinei valdžiai rašytu curriculum vitae.

³ J. Totoraitis, Marianie na Suwalszczyźnie, Stockbridge, 1966, p. 9; T. Wierzbowski, Szkoty parafialne w Polsce i na Litwie za czasow KEN 1773–1794, Krakow, 1921, p. 214–215.

⁴ 1821–1847 m. šventimų aktai, Lomžos vyskupijos archyvas (toliau – ADt), f. 147.

⁵ W. Nowicki, Ks. Jakub Falkowski, założyciel Instytutu Warszawskiego Gtuchoniemych, Warszawa, 1876, p. 24–25; žr.: Kun. K. Švirmicko 1885 m. asmens anketa, Irkutsko srities valstybinis archyvas (toliau – GAIO), f. 297, ap. 1, b. 109.

⁶ Ten pat.

⁷ D. Fajnhauz, Ruch konspiracyjny na Litwie i Białorusi 1846–1848, Warszawa, 1965, p. 93–94.

⁸ Karo teismų aktai, AGAD, inw. 1, n. 19, cz. 7, l. 238, 241, 252.

⁹ Baltarusijos centrinis istorijos archyvas (toliau – NGAB), f. 1781, ap. 251, b. 151, l. 444–445.

¹⁰ Karo teismų aktai, AGAD, inw. 1, n. 19, cz. 7, l. 238, 241, 252.

¹¹ GAIO, f. 297, ap. 1, d. 24, l. 17.

¹² Duomenys apie teismo proceso eigą, chronologiją, taip pat tremties laiką, labai variuoja (net iki kelerių metų). Šiame straipsnyje remiamasi kun. K. Švirmicko 1885 m. asmens anketa, kurioje jis rašė: „Lenkijos Karalystės vietininkui, Jerevano grafui Paskievičiui 1851 m. kovo 23 d. nuosprendį partvirtinus, buvau iš Varšuvos ištremtas gyventi į Irkutską“ (GAIO, f. 297, ap. 1, b. 109). Plg.: Kun. K. Švirmicko 1855 m. spalio 13 d. laiškas arkivyskupui Ignotui Holovinskiui (Holowinski): „buvau išsiųstas į Varšuvos citadelę, kur išbuvau beveik 6 metus, o 1852 m. iš citadelės buvau išvežtas į Irkutską ir perduotas vietos policijos priežiūron“ (GAIO, f. 297, ap. 1, b. 24, l. 16).

¹³ GAIO, f. 297, ap. 1, b. 24, l. 15 v–16.

¹⁴ Ibid, l. 13. Laiškas pavadintas „Mylimi broliai Kristuje“.

¹⁵ Ibid, b. 21 (lapai nenumeruoti).

¹⁶ [B. Dybowski], Pamiętnik Benedykta Dybowskiego od roku 1862 zacząwszy do roku 1878, Lwow, 1930.

¹⁷ Kun. Švirmicko 1879 m. rugpjūčio 3 d. laiškas, Biblioteka Jagiellonska (toliau – BJ), rkps 11/67.

¹⁸ Kun. Švirmicko 1879 m. spalio 17 d. raštas Mogiliavo arkivyskupui, GAIO, f. 287, ap. 1, b. 21, l. 11.

¹⁹ „Irkutske pristatytas Rytų Sibiro vietos vyriausiosios valdybos, Mogiliavo vyskupijos administratoriui leidus, einu Irkutsko klebono ir karo kapeliono pareigas nuo 1855 m. gruodžio 10 d. Bažnytinės ir pasaulietinės valdžios į tas pareigas patvirtintas 1856 m. liepos 26 d.“. Žr.: Kun. Švirmicko asmens anketa, GAIO, f. 287, ap. 1, b. 109.

²⁰ Dokumentai apie kun. Švirmicko pastoracines keliones. Pateikiami duomenys apie pažymėtas trasas, sustojimai, kelionės priemonės ir kt. Byloje yra dokumentai, apimantys 1857 01 07–1860 3 09 laikotarpį (GAIO, f. 297, ap. 1, b. 23).

²¹ Kurier Lwowski, 1900, Nr. 8, p. 92.

²² Kun. Švirmicko 1859 m. kovo 16 d. laiškas kun. J. Renier, Pamiętnik Religijno-Moralny, t. IV, 1859.

²³ K. Szwerwicki, Wyjątki z dziennika podróży [...] odbytej w krajach amurskich i Guberni Irkuckiej w dniach 26.III.1859 do 25.I.1860, PamiętnikReligijno-Moralny, t. VII, 1861, p. 161–189, 281–300, 397–421, 504–531, 643–655.

²⁴ Kun. K. Švirmicko 1879 m. liepos 8 d. laiškas J. I. Kraševskiui iš Irkutsko, BJ, rkps. 6536/IV, l. 387–388

²⁵ F. Zienkievičiaus 1868 m. rugsėjo 10/22 d. laiškas P. Puslovskai (Puslowska) iš Irkutsko, Ossolineum, sign. 13323/II.

²⁶ Kun. Švirmicko 1857 m. balandžio 15 d. laiškas poniai generolienei, Kunigų rezurekcionistų archyvas Romoje, rkps. 44853.

²⁷ R. Kalinowski, *Wspomnienia 1835–1877*, oprac. R. Bender, Lublin, 1965, p. 45–46.

²⁸ GAIO, f. 297, ap. 1, b. 21, l. 6.

²⁹ GAIO, f. 297, ap. 1, b. 11, l. 52.

³⁰ M. Janik, *Dzieje Polakom na Syberii*, Krakow, 1928, p. 237.

³¹ Ossolineum, rkps. 13323/II.

³² BJ, rkps. 11/62.

³³ 1931 m. birželio 29 d. laiškas, Lenkijos marijonų provincijos archyvas.

³⁴ GAIO, f. 297, ap. 1, b. 21, l. 10.

³⁵ R. Kalinowski, *Wspomnienia...*, p. 125.

³⁶ Sw. Rafal Kalinowski, *Kartki z księgi mojego zycia*, Krakow, 2007, p. 142.

³⁷ K. Szwermicki, *Wyjątki z dziennika podroży...* (zakonczenie).

³⁸ Sw. Rafal Kalinowski, *Kartki z księgi mojego zycia*, p. 129.

³⁹ Ossolineum, rkps. 13323/II.

⁴⁰ Laiškas J. Kraševskiui, BJ, rkps. 6536/IV; laiškas M. Dubieckiui, ibid, rkps. 11 67.

⁴¹ Ibid; ugningą pagalbos prašymą atstatyti šventovę kun. K. Švirmickas išsiuntė daugeliui įtakingų asmenų krašte ir emigracijoje. Prašymas paremti buvo ir išspausdintas: *Przegląd Katolicki*, 1879, Nr. 35, p. 561–562. Šventovės statybos istoriją ir jos reikšmę aprašė Irkutsko universiteto profesorius Semionas Kovalis „Vostočno-Sibirskaja pravda“, 1968 05 31.

⁴² *Pamiętnik Kijowski*, t. III, Londyn, 1966, p. 167.

⁴³ Kun. Švirmicko asmens anketa, GAIO, f. 297, ap. 1, b. 109.

⁴⁴ Žr.: P. Burdziej, *Ksiadz Krzysztof Szwermicki, duszpasterz Sybiru*, *Przegląd Powszechny*, 1987, Nr. 1, p. 83. Ne viename XX a. rašytame darbe minima popiežiaus Leono XII ir sibiriečių dovana, tačiau XIX a. šaltiniuose apie tai nėra jokių užuominų.

⁴⁵ *Kraj*, 1895, Nr. 4, p. 29. Tai yra seniausios žinios apie dovaną ir laišką, kurias vėliau kartojo rašiusieji apie kunigą K. Švirmicką. Žr.: Burdziej, *Ks. Szwermicki...*, p. 83; J. Totoraitis, *Marianie...*, p. 37–38; W. Śliwowska ir kiti. Nepavyko rasti šio fakto patvirtinimo archyviniuose XIX a. šaltiniuose.

⁴⁶ GAIO, f. 297, ap. 1, b. 129. Pateiktus duomenis apie laidotuves, šv. Mišias ir kt. žr.: *Kraj*, 1895, Nr. 4, p. 26.

⁴⁷ *Vostočnoje Obozrienie*, Nr. 144, 1894, gruodžio 9/21.